

DOI 10.33287/11210

УДК 061.2:364-7-056.24

ЩО МОЖУТЬ ЗРОБИТИ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЯМ З ІНВАЛІДНІСТЮ? (НА ПРИКЛАДІ «КОНФЕДЕРАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІНВАЛІДІВ УКРАЇНИ»)

WHAT CAN NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS DO IN PROVISION OF SOCIAL SERVICES TO PEOPLE WITH DISABILITIES? (THE CASE OF THE CONFEDERATION OF NON-GOVERNMENT ORGANIZATIONS OF PEOPLE WITH DISABILITIES OF UKRAINE)

Сергій Каштан

Регіональний представник Всеукраїнської спілки громадських організацій «Конфедерація громадських організацій інвалідів України» у Черкаській області

Serhiy Kashtan

Regional Representative in Cherkasy Oblast of the All-Ukrainian Union of Non-Governmental Organizations «Confederation of Non-Government Organizations of People with Disabilities of Ukraine»

 orcid.org/0000-0001-7658-9067

 kashtan2762@bigmir.net

Оксана Кравченко

Доктор педагогічних наук, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Oksana Kravchenko

Doctor in Pedagogical Sciences, Dean of the Faculty of Social and Psychological Education of Pavel Tychyna Uman State Pedagogical University

 orcid.org/0000-0002-9732-6546

 okskravchenko@ukr.net

Анотація

У статті висвітлено роль громадських організацій людей з інвалідністю, які мають особливий вплив на розвиток доступного середовища в Україні та впровадження соціальних послуг у громадах. Узагальнено практичний досвід діяльності організації «Всеукраїнська спілка громадських організацій інвалідів України» щодо захисту прав та інтересів, а також надання соціальних послуг людям з інвалідністю. На основі аналізу документів Конфедерації та рефлексії авторів, залучених до впровадження заходів громадської

Ключові слова:

люди з інвалідністю, громадські організації, соціальні послуги, інклюзивний туризм.

Key words:

people with disabilities, non-governmental organizations, NGOs, social services, inclusive tourism.

організації, з'ясовано, що діяльність Конфедерації охоплює такі соціальні сфери, як сприяння у розв'язанні проблем, зумовлених інвалідністю; робота та допомога сім'ям, які виховують дитину з інвалідністю; підтримка соціального добробуту та психічного здоров'я тощо. Встановлено, що Конфедерація активно працює щодо впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму на Черкащині.

Abstract

The paper highlights the role of non-governmental organizations of people with disabilities, which have a special impact on the development of society and accessible environment in Ukraine. The practical experience of the activity of the Public Union «All-Ukrainian Union of Public Organizations» Confederation of NGOs of Disabled Persons of Ukraine «in the protection of rights and interests, as well as the provision of social services to people with disabilities, is review with using the case study approach.

On the basis of the analysis of the documents of the Confederation and the reflection of the authors involved in the implementation of activities of the public organization, it was found out that the activity of the Confederation covers such social areas as: solving and preventing the negative phenomena of disability problems; work and assistance for families raising a child with a disability; protection of social and psychological health and the like. It is determined that one of the forms of work is carrying out activities of all-Ukrainian level, the main focus of which is psychological and psychological-pedagogical rehabilitation in order to improve the psychological status of people with disabilities, including participants of antiterrorist operation who have acquired disabilities. The study demonstrates that the Confederation is actively working on the implementation of inclusive rehabilitation and social tourism in Cherkasy region.

The practical experience gained by the Confederation shows that, on the one hand, it combines the purposeful social policy of the state, its legal, economic, organizational and scientific capabilities, and the initiative and interests of persons with disabilities - on the other. In particular, the assests of the Confederation is that it performs its activities together with the State. The study reveals that the Confederation provides social services in accordance with applicable law for persons with disabilities or other vulnerable populations in need. These measures are in line with modern ideas about the activating, developmental role of social work, as well as with the new demands of social work clients, in particular people with disabilities acquired in the antiterrorist operation. The social services provided by organizations within the Confederation are characterized by flexibility, innovation and complexity. At the same time, the issue of social professional standards constitutes challenges for promoting further involvement of NGOs lke the Confederation into social services provision in the territorial communities

Інформація про рукопис

Надійшов до редакції:

24.06.2019

Рецензований: 27.06.2019

Подано доопрацьовану версію:

31.07.2019

Прийнятий до друку: 25.08.2019

Вступ

В Україні формується ринок соціальних послуг [1], відбувається розвиток соціальних послуг для населення на первинному рівні (у громаді) [2], що відповідає загальноєвропейським тенденціям [3; 4] та вітчизняним процесам децентралізації [5]. Українське законодавство [6; 7] визначає, що соціальні послуги можуть надаватись недержавними, зокрема, громадськими організаціями і що такі послуги можуть закуповуватись державою як через конкурсний механізм соціального замовлення, так і прямого контрактування. На участі недержавних організацій у наданні соціальних послуг наголошує й новий Закон України «Про соціальні послуги» [8], що набуває чинності 2020 року.

Поява недержавних провайдерів соціальних послуг актуалізує питання аналізу можливостей громадських організацій щодо надання таких послуг, критичного осмислення їхньої ролі та обмежень в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні. Саме на вивченні цих питань і спрямовано нашу розвідку, яка являє собою ілюстративний опис випадку діяльності конкретної громадської організації.

Наразі в Україні налічується понад 20 тисяч громадських організацій різного спрямування, з яких понад тисячу - це громадські організації людей з інвалідністю і ветеранів. До найбільших з тих організацій, що мають статус всеукраїнської, відносять: Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» (ГС ВГО НАІУ); Всеукраїнську спілку громадських організацій «Конфедерація громадських організацій інвалідів України» (ГС «ВСГО «Конфедерація ГОІ України»); Всеукраїнську спілку громадських організацій «Національний комітет з неолімпійських видів спорту інвалідів України» (ВСГО «НКНВСІУ»); Всеукраїнську Асоціацію працевдатних інвалідів, Всеукраїнське об'єднання осіб з інвалідністю тощо [9]. Ці організації ставлять собі за мету узгодження дій та консолідацію громадських зусиль, спрямованих на поліпшення становища осіб з інвалідністю в Україні; сприяння захисту конституційних прав цих осіб, підвищенню їхньої ролі й соціального статусу у суспільстві; захист спільних інтересів своїх членів з урахуванням створення умов для соціальної адаптації та інтеграції через надання послуг і проведення заходів соціального напрямку [10; 11].

«Конфедерація громадських організацій інвалідів України» (ГС «ВСГО «Конфедерація ГОІ України») була заснована Громадською організацією інвалідів «Всеукраїнська асоціація працевдатних інвалідів», Всеукраїнською громадською організацією онкоінвалідів «Спілка онкоінвалідів», Всеукраїнською громадською організацією інвалідів «Гармонія» 8 липня 2004 року та зареєстрована Міністерством юстиції України 30 липня 2004 року. На сьогодні конфедерація об'єднує 117 організацій з усіх регіонів України [12]. Організація є незалежною, неприбутковою та благодійною, належить до некомерційного сегменту соціального захисту громадян. У своїй діяльності вона насамперед керується Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.), ратифікованою Україною у 2009 р. [13].

Мета цієї публікації - узагальнити практичний досвід діяльності Громадської спілки «Всеукраїнська спілка громадських організацій «Конфедерація громадських організацій інвалідів України» (далі по тексту - Конфедерація) щодо захисту прав та інтересів, а також надання соціальних послуг людям з інвалідністю.

Методологія дослідження

Стаття за своїм дизайном є описом випадку (descriptive case-study), орієнтованим на дослідження тенденцій та конкретних ситуацій. Ми виходили з того, що опис випадку, зазвичай, зосереджено на поточний подіях, це пошук відповідей на питання «Як щось робиться?».

У нашій ситуації ми користувались описом одиничного випадку із так званими вбудованими одиницями аналізу, визначеними наступними завданнями:

1. висвітлити з позицій змісту, спрямованості, чисельності та географії, заходів всеукраїнського рівня, що проводяться Конфедерацією за участі людей з інвалідністю; потрібно переформулювати це речення

2. узагальнити інноваційний досвід соціального спрямування, що накопичено громадськими організаціями, створеними під егідою Конфедерації у Черкаській області;

3. визначити спектр послуг Конфедерації, які надаються людям з інвалідністю;

4. схарактеризувати діяльність Конфедерації щодо впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні.

Робота ґрунтується на аналізі документів Конфедерації (Статут, плани роботи, щорічні звіти, результати анкетування учасників заходів) та рефлексії авторів статті, залучених до впровадження заходів цієї громадської організації.

Застосований аналіз вітчизняного законодавства у сфері захисту прав людей з інвалідністю. Зокрема, проаналізовано Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991 р.) [14], Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2005 р.) [15], Закон України «Про соціальні послуги» (2003 р., 2019 р.) [7; 8]), Конвенцію про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 (ратифікована Законом України) [13], Закон України «Про громадські об'єднання» (2012) [16] тощо.

Опис практичного досвіду

Сферою діяльності Конфедерації ГОІ є проведення заходів та надання різних послуг, здебільшого в галузі соціального захисту і охорони здоров'я, освіти, культури та спорту.

З науково-практичної та навчально-методичної точки зору заслуговують на увагу **заходи всеукраїнського рівня**, що провадяться Конфедерацією за участі людей з інвалідністю. Головне спрямування цих заходів - психологічна та психолого-педагогічна реабілітація з метою покращення психологічного стану людей з інвалідністю, в тому числі тих, що набули інвалідність внаслідок участі в АТО. За час діяльності Конфедерації учасниками цих заходів стало понад 1500 осіб.

Так, 2018 року організацією були проведені такі заходи у різних регіонах України, як Всеукраїнський відновлювальний захід для інвалідів АТО та інвалідів різних нозологій з психологічної реабілітації (Донецька область); всеукраїнський семінар «Основи соціального захисту та реабілітації від розладів психіки та поведінки інвалідів АТО та інвалідів різних нозологій» (Закарпатська область); всеукраїнський захід з психологічної реабілітації та адаптації інвалідів АТО та інвалідів різних нозологій (Херсонська область); всеукраїнський семінар «Основи соціального захисту та реабілітації від розладів психіки та поведінки інвалідів АТО та інвалідів різних нозологій» (Запорізька область) тощо.

За відгуками учасників цих заходів, вони отримали потрібну їм психологічну та психолого-педагогічну допомогу; засвоїли певні знання та правила поведінки, важливі для повернення до мирного життя. Учасники заходів відзначали покращення самопочуття, відновлення психоемоційних сил, зменшення нервової напруги, збільшення бажання до продуктивного корисного для суспільства життя. На їхню думку, отримані знання та навички можуть бути корисні й для інших учасників АТО зі статусом інвалідів.

У Черкаській області під егідою Конфедерації функціонує низка організацій, якими накопичено інноваційний досвід соціального спрямування. Зокрема, громадська організація «Канівська організація осіб з інвалідністю «Відродження» (до 2017 року ГО «Молодіжний центр інвалідів «Відродження») була створена в 1998 році. Основним напрямом діяльності організації є всебічна інтеграція осіб з інвалідністю у суспільство, незалежно від віку та чинників інвалідності. Члени організації займаються вокалом та багатьма видами народної творчості, виступають на міських, обласних, Всеукраїнських, міжнародних фе-

ствивалях і виставках творчості, здобуваючи нагороди й дипломи. Відбувається співпраця з організаціями людей зі статусом інвалідів з багатьох регіонів України.

Понад 10 років у м. Каневі проходить фестиваль творчості людей з інвалідністю «Дніпровські хвилі» (2009 - 2014 р. фестиваль мав назву «Ми діти твої, Тарасе»). Щороку географія цього заходу збільшувалась, зростала майстерність учасників, додавалось охочих взяти в ньому участь. Відтак у 2018 році, коли до заходу приєдналися люди з інвалідністю з 11-ти областей, він став Всеукраїнським. У рамках фестивалю кожного року проводяться майстер-класи з декоративно-прикладного мистецтва. За своїм наповненням фестиваль «Дніпровські хвилі» - це соціальна адаптація та реабілітація людей з інвалідністю засобами творчості.

Конфедерація підтримує та заохочує *соціальне підприємництво*, можливість самореалізації людей з інвалідністю. Цікавим є досвід Маньківської районної організації інвалідів «Союз організацій інвалідів України». Член цієї організації Сергій Дорошенко є власником садиби сільського, або зеленого туризму «Український Едем». На ділянці в один гектар розташований ботанічний сад і музей природи та українського побуту. В саду зібрана велика колекція рідкісних рослин з різних континентів, росте багато квіткових рослин власної селекції. Проект саду розроблявся особисто власником. Ідея створити таку садибу виникла в нього внаслідок життєвих обставин (набуття статусу інваліда першої групи через вади зору).

Спектр послуг Конфедерації охоплює такі соціальні сфери: 1) розв'язання та профілактика негативних явищ проблем інвалідності, 2) робота та допомога сім'ям, які виховують дитину з інвалідністю; 3) підтримка соціального добробуту і психічного здоров'я тощо. Послуги надаються організаціями, що входять до Конфедерації, відповідно до Законів України «Про соціальні послуги» [7], «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [15], «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [14] та інших нормативно-правових актів соціального спрямування.

Аналіз даних Конфедерації свідчить, що особливим попитом користуються такі послуги психологічної реабілітації, як психологічне навчання (психоедукація); арт-терапія; тактильно-орієнтована терапія; когнітивно-поведінкова терапія (КПТ); ігрова терапія тощо.

Заслужує на увагу досвід Черкаського міського осередку Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз. Чорнобиль. України», яка активно впроваджує новий вид соціальної реабілітації та адаптації - інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм для учасників та постраждалих осіб, які стали інвалідами внаслідок аварії на ЧАЕС. На думку активістів організації, такий різновид туризму відкриває нові можливості для чорнобильців щодо відновлення та підтримки їхнього фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня. Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм - вид реабілітації, що може реально допомогти учасникам та постраждалим від аварії на ЧАЕС у реалізації рухової активності, яка підвищує психологічну стійкість, торує шлях для терапії і профілактики психосоматичних захворювань. Це допомога у встановленні соціальних контактів та покращенні психологічного самопочуття, здоланні стресової ситуації, можливість відчувати себе активним, потрібним людям та суспільству в сучасних умовах життя.

Яскравий приклад успішної програми фізичної реабілітації учасників АТО, які набули інвалідність, має Комунальний заклад «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи Черкаської обласної ради» у співпраці з «Конфедерацією ГОІ України» стосовно започаткування скандинавської ходьби як технології інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму. Впровадження цієї програми обумовлено тим, що отримані бійцями в екстремальних бойових умовах поранення, травми, контузії, захворювання та психічні розлади стають підґрунтям для виникнення стійких порушень життєдіяльності, які, в свою чергу, можуть обумовити настання інвалідності. Для запобігання стійкій непрацездатності та у зв'язку з потребою відновлення функцій, ушкоджених через поранення та травми, такі особи мають бути залучені до процесу реабілітації. Сьогодні напрямком реабілітації учасників та постраждалих внаслідок АТО вважається одним із пріоритетів соціального захисту [17]. Час вимагає впровадження но-

вих видів реабілітації, зокрема, через те, що учасники АТО - це зазвичай молода, активна, патріотично налаштована спільнота, яка прагне сучасних змін, в тому числі й в отриманні реабілітаційної допомоги. При цьому важливим є не байдуже ставлення до організації реабілітації учасників АТО на місцях. Пошук нових, цікавих для самих учасників АТО та їх сімей реабілітаційних заходів триває.

Одним з важливих напрямів роботи щодо повноцінної інтеграції в соціум людей з інвалідністю є розвиток адаптивної фізичної культури. Мета такої діяльності - формування у людей з обмеженими можливостями навичок виконання необхідних фізичних навантажень, а також потреби в систематичних заняттях фізкультурою та ведення здорового образу життя. Адаптивна фізкультура допомагає не тільки фізичній та медичній реабілітації, а й психологічній та соціальній. Для людини з інвалідністю набагато більше значення мають не її особисті досягнення в фізичній підготовці, а можливість ділитися з іншими своїми успіхами й разом з ними долати поразки.

Особливий інтерес для громадських організацій при впровадженні реабілітаційних заходів становлять ті види колективних фізичних навантажень, які не передбачають значних фінансових витрат та серйозного медичного супроводу, не мають численних протипоказань. Таким вимогам відповідає досить новий для України метод реабілітації - «скандинавська ходьба». Досвід Конфедерації свідчить про позитивні можливості використання методу скандинавської ходьби для фізичної та психологічної реабілітації учасників АТО, адже окрім фізіологічних змін на краще, спостерігається ресоціалізація людей з інвалідністю та покращення сімейних відносин, а відтак і якості життя.

Також Конфедерація *бере участь у реалізації соціальної політики*, адже громадська організація не лише здійснює безпосереднє адресне надання соціальних послуг на рівні місцевої громади, а й займається вивченням потреб і очікувань своїх членів, збором і акумулюванням інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації у місцевих громадах. Конфедерація бере участь у формуванні місцевих соціальних програм та плануванні розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні, здійснює громадський контроль за якістю надання соціальних послуг та ефективністю місцевих соціальних програм. Конфедерація ініціює розробку практичних рекомендацій в різних соціально-правових актах державного і місцевого рівня щодо вдосконалення державної соціальної політики стосовно людей з інвалідністю, що сприяє розв'язанню соціальних проблем таких осіб, створенню інклюзивного доступного середовища в суспільстві; розвитку соціально-психологічної адаптації і різних видів реабілітації.

Конфедерація активно працює щодо впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму на Черкащині. За ініціативи громадської організації розроблено та подано на затвердження до Черкаської облдержадміністрації «Програму розвитку туризму в Черкаській області на 2018-2020 роки». Іноваційні рекомендації, наполеглива робота членів Конфедерації, обґрунтовані пропозиції, чітке нормативне підґрунття стало передумовою затвердження цієї Програми рішенням Черкаської обласної ради від 21.09.2018 № 24-52/VII.

Окремим напрямом Програми визначено «розвиток інклюзивного реабілітаційного соціального туризму з урахуванням доступності для осіб з інвалідністю, чорнобильців, учасників бойових дій та ветеранів АТО і праці». Цілями такого напрямку стали розвиток інклюзивно-туристично-рекреаційної привабливості Черкаської області; розкриття та популяризація туристичного та рекреаційного потенціалу Черкаської області з забезпеченням організації місць оздоровлення та соціальної реабілітації для осіб з інвалідністю, чорнобильців, учасників бойових дій та ветеранів АТО і праці; створення позабюджетного механізму «Реабілітаційно-соціальна картка інклюзивного туриста».

У впровадженні інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні Конфедерація має суттєві досягнення:

- засновано Всеукраїнську асоціацію інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму (2015 р.); розроблено маршрути для науково-практичного впровадження інклюзивного реабілітаційного

соціального туризму з урахуванням всіх напрямків та видів для осіб з інвалідністю та інших осіб (чорнобильці, учасники бойових дій в т.ч. АТО, ветерани та інші),

- проведено перший Міжнародний науково-практичний симпозиум «Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні» (2016 р.);
- створено Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (УДПУ); в УДПУ започатковано студентський конкурс наукових проектів інклюзивного туризму «Подорожуємо без бар'єрів» (2017, 2018, 2019 рр.);
- у структурі Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради створено відділення інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму;
- отримано Свідоцтво про реєстрацію авторського права на науково-практичний твір № 78040 «Програма соціально-психологічної реабілітації студентської молоді, яка опинилася у складних життєвих обставинах, засобами інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму» (автори: О. Кравченко, Н. Коляда, О. Наровлянський, О. Сафін, С. Каштан);
- підготовлено і видано друком довідкове видання «Енциклопедія інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму» (авторський колектив: В. Лепський, С. Каштан, О. Безлюдний, Н. Коляда, О. Кравченко та ін.) [18].

Реалізація такого проекту сприяє людям з інвалідністю побороти негативні наслідки свого становища та відчувати повне активності і емоцій життя, і це свідчить про високу соціальну спрямованість регіону, про її піклування і турботу про дану категорію громадян.

Обговорення досвіду

Вивчення досвіду «Конфедерації ГОІ України» свідчить, що ця громадська організація орієнтована на впровадження соціальної політики держави, використання правових, економічних, організаційних і наукових можливостей громад та держави, на підтримання ініціатив та захист інтересів осіб з інвалідністю. Така діяльність цілком відповідає чинному законодавству про громадські об'єднання [16] та статутним завданням самої організації [11].

Оскільки у Черкаській області під егідою Конфедерації функціонує низка організацій, якими накопичено інноваційний досвід соціального спрямування, це дозволяє сформувати потужну мережу організацій громадського сектору, що розширює спектр соціальних послуг та дозволяє охопити більшу кількість людей, які потребують таких послуг. Визначено, що Конфедерація бере на себе функції разом з державою із проведення заходів та надання послуг соціального спрямування згідно із чинним законодавством для осіб з інвалідністю або інших вразливих груп населення, які їх потребують [14-15; 17].

На нашу думку, соціальні послуги, які надають організації Конфедерації, відзначаються гнучкістю, інноваційністю та комплексністю. У цілому вони користуються попитом у клієнтів, що підтверджують звіти організації та результати анкетування учасників різноманітних заходів. Ці заходи відповідають як сучасним уявленням щодо розвивальної ролі соціальної роботи та пріоритетності методу активізації [19], концепціям нормалізації в інтегрованому соціальному середовищі [20], так і новим запитам клієнтів соціальної роботи, зокрема людей з інвалідністю, набутою в АТО [21; 22], що виходять за межі окреслених чинним законодавством. Таким чином, діяльність Конфедерації підтверджує тезу, що в Україні «жива тканина соціальної дії видається набагато різноманітнішою за нормативи» [23, с. 8].

Хочемо відзначити, що особливістю підходів Конфедерації, її відмінністю від діяльності інших організацій є об'єднання зусиль громадськості, органів державної влади та державних наукових, освітніх установ щодо створення умов для задоволення та захист конституційних прав людей з інвалідністю, їхніх законних, соціальних, економічних, творчих, національно-культурних та інших

спільних інтересів; пошук, розробка та впровадження інноваційних практик соціально-психологічної реабілітації людей з інвалідністю, що виступає важливою передумовою соціальної інтеграції. Наразі, як свідчить проаналізований досвід Конфедерації та інші джерела [1; 24-26], співпраця між громадськими організаціями та державою має значний потенціал для розвитку соціально-гуманітарної сфери у суспільстві, підвищення якості соціальних послуг в Україні, формування адекватних моделей надання соціальних послуг в територіальних громадах.

На особливу увагу заслуговує той факт, що Конфедерацією вперше в Україні запропоновано інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм як потужний засіб активної реабілітації. Наш досвід та дані літератури [5; 22; 25] доводять, що діяльність структурно включає в себе як психологічні, педагогічні, фізичні, фізкультурно-спортивні, соціально-побутові та медичні заходи, так і вплив на формування інклюзивного середовища в громадах і закладах туристичної сфери. Відзначимо, що запозичення іншими громадськими організаціями досвіду Конфедерації щодо впровадження інклюзивного туризму може сприяти у вирішенні питання забезпечення реабілітаційними послугами людей з інвалідністю, які є більш ефективними та зменшують фінансове навантаження на місцеві бюджети. Адже розвиток туризму, як свідчать дослідження [27; 28], має економічний і соціальний ефекти для громади.

Вивчення досвіду Конфедерації та аналіз наукової літератури [3; 24; 26] дає змогу стверджувати, що для поглиблення участі громадських організацій у наданні соціальних послуг потрібно: 1) працювати на попередження виникнення негативних і кризових ситуацій у громадах, досліджувати потреби людей з інвалідністю; 2) здійснювати пошук інноваційних форм соціальної роботи, впроваджувати ефективні механізми соціальної підтримки, побудовані на державно-громадському партнерстві; 3) орієнтуватися на виявлення потенційних можливостей самих людей з інвалідністю задля успішної соціальної інтеграції та соціалізації. Це також ставить питання про професійний потенціал громадських організацій щодо надання ефективних соціальних послуг і формування в Україні парапрофесійної соціальної роботи, на ризиках якої наголошують вітчизняні дослідниці [29; 30]. Йдеться, зокрема, про можливість громадських організацій забезпечити дотримання фахових стандартів соціальної роботи.

Автори усвідомлюють методологічні та етичні виклики обраного дизайну дослідження, описані в літературі [31; 32], зокрема, те, що опис випадку діяльності конкретної організації - це настільки вузьке поле, що його результати не можна екстраполювати, щоб відповідати на широкі дослідницькі питання. Водночас проведене тематичне дослідження дає подекуди реалістичніші відповіді про можливість недержавних провайдерів соціальних послуг надавати такі послуги та співпрацювати з державними організаціями щодо реалізації соціальної політики, ніж суто соціологічне опитування чи статистичний аналіз. Автори також розуміють, що власна залученість у діяльність громадської організації робить їх дещо упередженими, позбавляє можливості формулювати критичні судження, робить дослідження до деякої міри діяльним, а не суто дискриптивним.

Висновки

У Черкаській області під егідою Конфедерації функціонує низка громадських організацій, якими накопичено інноваційний досвід соціального спрямування. Зокрема, це такі громадські організації: «Канівська організація осіб з інвалідністю «Відродження»; Маньківська районна організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України»; Черкаська міська громадська організація Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз. Чорнобиль. України»; комунальний заклад «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи Черкаської обласної ради»).

З науково-практичної та навчально-методичної точки зору заслуговують на увагу як заходи всеукраїнського рівня, що проводяться Конфедерацією за участі людей з інвалідністю, так і діяльність членів Конфедерації у місцевих територіальних громадах.

Практичний досвід, накопичений Конфедерацією, свідчить, що вона, з одного боку, органічно поєднує цілеспрямовану соціальну політику держави, її правові, економічні, організаційні й наукові можливості, та ініціативу й інтереси осіб з інвалідністю - з іншого. Зокрема, Конфедерація бере на себе функції разом з державою із проведення заходів та надання послуг соціального спрямування згідно із чинним законодавством для осіб з інвалідністю або інших вразливих груп населення, які їх потребують. Ці заходи відповідають сучасним уявленням щодо активізації та розвивальної ролі соціальної роботи, концепціям нормалізації.

Соціальні послуги, які надають організації, що входять до Конфедерації, відзначаються інноваційністю. Наразі завдяки діяльності Конфедерації впроваджуються послуги, що слугують задоволенню нових запитів клієнтів соціальної роботи, зокрема людей з інвалідністю, набутою в АТО.

Досвід Конфедерації підтверджує можливості громадських організацій впроваджувати ефективні механізми соціальної підтримки, побудовані на державно-громадському партнерстві, і водночас ставить питання щодо професійного потенціалу таких організацій здійснювати соціальну підтримку відповідно до фахових стандартів соціальної роботи.

Перелік літератури і джерел інформації

1. Романова Н. Ф. Формування ринку соціальних послуг на сучасному етапі в Україні // Innovative processes in education: collective monograph. Lodz: AMEET Sp. z o.o., 2017. P. 183-198.
2. Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2015 р.) / Гол. ред. В.В. Корнєшук. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. 297 с.
3. Дубич К.В. Партнерство державного та недержавного суспільних секторів як ефективний механізм управління у сфері надання соціальних послуг у країнах Євросоюзу // Державне управління: теорія і практика. 2013. № 2. С. 30-42.
4. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. Київ: Фенікс, 2011. 336 с.
5. Семігіна Т. В. Муніципальна реформа і соціальні послуги у громадах: яку модель обрати? // Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей II щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС, 2018. С. 235-238.
6. Про затвердження Порядку здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2013 № 324. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324-2013-%D0%BF>
7. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 № 966-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
8. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
9. Реєстр громадських об'єднань. URL: <https://rgo.minjust.gov.ua> (Дата звернення: 15.06.2019 р.)
10. Звіт ВГО НАІУ за 2018 р. URL: <https://naiu.org.ua/zvit-2018/>
11. Статут ГС «ВСГО «Конфедерація ГОІ України». URL: <http://vsgo.org.ua/ua/node/61>
12. Історія створення ГС «ВСГО «Конфедерація ГОІ України». URL: <http://vsgo.org.ua/ua/node/20>
13. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 1.12.2006 (ратифікована Законом України № 1767-VI від 16.12.2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
14. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

15. Про реабілітацію осіб з інвалідністю: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
16. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 №4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
17. Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадаптації учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року: Закон України № 1021 від 5.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D0%BF>
18. Енциклопедія інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму \ [Лепський В. В., Безлюдний О. І., Коляда Н. М., Кравченко О. О. та ін.] ; МОЗ України, КЗ «Черкаський обл. центр медико-соцї експертизи ЧОР», МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2019. 562 с.
19. Семигіна Т. В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції // Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конф., 15-16 березня 2018 р. Київ. 2018. С. 190-194.
20. Іванова І.Б. Концепції нормалізації в інтегрованому соціальному середовищі // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2014. № 11(13). С. 2-11.
21. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб. Дис. ... докт. пед. наук за спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2018. 559 с.
22. Семигіна Т.В. Психосоціальна підтримка тих, хто пережив війну: завдання для політики // Збірник статей та тез доповідей за матеріалами IV Всеукр. наук.-практ.конф. з міжнар. участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Кам'янське, 6-7 квітня 2017 р.). Дніпро: вид-во ДДТУ, 2017. С. 15-17.
23. Карагодіна О. Соціальна робота в мінливому світі: виклик постмодерну // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 2. С.7-10.
24. Белєвцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : [спец.] 25.00.02 / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків, 2011. 20 с.
25. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства/ За ред. В.П. Беха. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 652 с.
26. Кравчук В.М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти). Тернопіль, 2011. 186 с.
27. Макаренко С.В. Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм - новий вид реабілітації інвалідів в Україні // Матеріали I Міжнародного симпозіуму інклюзивного туризму. 27-29 жовтня 2016 р. URL: <https://udpu.org.ua/files/news/2016/11/03/file/6-7-8-9.pdf>.
28. Слатвінська Л.А., Бойко М.В. Розвиток інклюзивного туризму в Україні // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки» (м. Умань, 30 листопада - 1 грудня 2017 р.) Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С.312-314.
29. Семигіна Т.В. Сучасна соціальна робота: чи виправдане стирання меж? // Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні: Матеріали круглого столу (24 травня 2018 року, Київ) / за ред. О.В. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 84-89.
30. Єрошенко К. Можливості діяльності парапрофесійних соціальних працівників в інтрадисциплінарних командах в Україні // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2018. № 2. С. 55-63.
31. Patton M. Q. Qualitative research and evaluation methods. 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage, 2002. 598 p.
32. Yin R. K. Case study research: Design and Methods. 2d ed. Thousand Oaks. CA: Sage, 1989. 165 p.